

Protocol Overdracht van medicatiegegevens

Voor een goede en veilige zorgverlening is het van belang dat iedere zorgverlener beschikt over een actueel medicatieoverzicht. Informatie met betrekking tot het medicatiegebruik van een patiënt moet beschikbaar worden gesteld aan andere zorgverleners van patiënt. In de Richtlijn Overdracht van medicatiegegevens in de keten is hiervoor een verplichting opgenomen.

Het verwerken en overdragen van medicatiegegevens mag niet zonder toestemming van de patiënt. Daarnaast moet er ook een behandelrelatie zijn met de patiënt. Zorgverleners die geen behandelrelatie met patiënt hebben mogen de gegevens niet ontvangen. Vooral bij overdracht via telefoon en /of fax zijn toestemming en behandelrelatie lastig te controleren. Zorgverleners moeten elkaar erop kunnen vertrouwen dat toestemming geregeld is en dat er sprake is van een behandelrelatie. Maar er moet altijd wel geverifieerd worden wie er om de gegevens vraagt; is dit een zorgverlener of iemand die namens een zorgverlener belt?

De Wet bescherming persoonsgegevens eist vervolgens dat er aan de betrokkene (de patiënt) moeten kunnen worden aangetoond aan wie gegevens zijn verstrekt en welke gegevens er zijn verstrekt. Bij een elektronische overdracht van gegevens wordt doormiddel van autorisatieprotocollen en toegangscode's geregeld wie er toegang tot de gegevens mogen krijgen. Doormiddel van logging kan achteraf gecontroleerd worden gecontroleerd wie er toegang tot de gegevens heeft gehad. Deze controle bij een "papieren" overdracht is lastiger.

Door het Protocol "Overdracht van medicatiegegevens" te gebruiken legt de apotheker vast aan wie gegevens via fax of telefoon worden doorgegeven. Achteraf kan dit aan de patiënt worden aangetoond. De apotheker dient, evenals bij elektronische logging, op regelmatige basis te controleren aan wie de medicatiegegevens worden verstrekt. Eventueel misbruik moet hiermee op te sporen zijn.

Het protocol is bedoeld voor de niet elektronische overdracht van medicatiegegevens. Voor de elektronische overdracht via een (lokaal, regionaal of landelijk) netwerk zijn diverse richtlijnen en protocollen beschikbaar, onder andere te vinden op www.nictiz.nl.

Protocol Overdracht medicatiegegevens:

Het opvragen van medicatiegegevens

Een zorgverlener¹ vraagt gegevens op bij de openbare apotheek

De zorgverlener of een medewerker namens hem belt naar de openbare apotheek en deelt het volgende mee:

- eigen naam en functie
- namens welke zorgverlener (arts of apotheker) de gegevens worden opgevraagd
- voor welk specialisme de gegevens nodig zijn (indien bekend)
- NAW-gegevens patiënt inclusief BSN
- om welke gegevens het gaat

De zorgverlener noteert de naam van de apotheekmedewerker van de openbare apotheek die de telefoon beantwoordt, de naam van de apotheek, datum en tijd van het telefoongesprek.

Openbare apotheek:

De medewerker in de openbare apotheek:

- noteert de gegevens die de ziekenhuismedewerker doorgeeft
- verifieert of gegevens van opvrager zouden kunnen kloppen
bij twijfel over identiteit verzoeker wordt er naar verzoeker teruggebeld of op een andere wijze gecontroleerd of verzoeker daadwerkelijk in het kader van een behandeling gegevens opvraagt namens een zorgverlener of zorgaanbieder
- controleert of er toestemming is van de patiënt voor het mogen doorgeven van gegevens
- faxt² de gevraagde gegevens naar het opgegeven nummer
- noteert datum en tijd waarop de gegevens zijn doorgegeven

De apotheker controleert op regelmatige basis aan wie gegevens op deze wijze zijn verstrekt

Het faxen van medicatiegegevens

Hierbij worden de volgende regels in acht genomen:

- Bij het ontvangen van gegevens per fax draagt de ontvanger er zorg voor dat de papieren onmiddellijk uit het faxapparaat worden verwijderd om te voorkomen dat onbevoegden kennis kunnen nemen van de gegevens.
- De doorgefaxte gegevens worden direct na het faxen uit het apparaat verwijderd en opgeborgen

¹ Dit kan zijn de zorgverlener zelf of een medewerker die in opdracht namens de zorgverlener of zorgaanbieder belt. Zorgaanbieder is bijvoorbeeld ziekenhuis, GGZ instelling, verpleeghuis, gehandicapteninstelling, ziekenhuisapotheek, Apotheek Service punt, dienstapotheek, etc.

² Hier wordt uitgegaan van het faxen van gegevens omdat dit de meest gebruikte methode is

Toelichting

In deze toelichting op het protocol worden de (juridische) achtergronden van de toestemming van de patiënt kort geschetst. Een uitgebreidere toelichting op dit onderwerp is te vinden in het Juridisch Kader bij de Richtlijn overdracht van medicatiegegevens en de diverse (hand)boeken over gezondheidsrecht, privacy in de apotheek en de WGBO.

Wie is de patiënt of cliënt?

In dit document is telkens sprake van de patiënt. Hiermee bedoelen we ook de cliënt in de zorg. Voor de leesbaarheid gebruiken we alleen de term patiënt.

Niet iedere patiënt zal in staat zijn om zelf toestemming te geven. In dat geval wordt de patiënt vertegenwoordigd door de partner, ouders, een van de kinderen of een broer of zus.

Waar patiënt staat kan men daarom lezen “de patiënt of diens vertegenwoordiger”.

De toestemming van de patiënt

Uitgangspunt is dat iedere zorgverlener en zorgaanbieder bij aanvang van de behandeling de patiënt toestemming vraagt voor het mogen overdragen van medicatiegegevens. Zorgverleners moeten zelf vaststellen of er toestemming is van de patiënt of dat deze toestemming verondersteld mag worden. Vervolgens moeten zorgverleners elkaar er op kunnen vertrouwen dat de patiënt toestemming heeft gegeven voor het mogen verwerken / inzien / opvragen / doorgeven van gegevens.

De toestemming geldt voor alle situaties waarin informatie wordt overgedragen, via fax, telefoon, post of een elektronisch systeem. en voor alle overdrachtmomenten (ziekenhuis, op consult, naar de thuiszorg, het verpleeghuis in, etc)

Zorgverleners vragen de patiënt bij het starten van een behandelrelatie toestemming voor:

- het verwerken van gegevens (waaronder medicatiegegevens) en
- het overdragen van deze gegevens aan derden³
- het opvragen van medicatiegegevens bij andere zorgverleners en het verder verwerken hiervan.

Duur van de toestemming

Iedereen die medicatiegegevens verstrekt aan een derde moet zich er van bewust zijn dat de toestemming per individuele situatie kan verschillen en een algemene toestemming niet altijd voor alle situaties zal gelden. Een patiënt die bijvoorbeeld nog nooit in een ziekenhuis is opgenomen, kan anders denken over toestemming en bezwaar op het moment dat hij wel behandeld wordt in een ziekenhuis.

Daarnaast kan de patiënt op ieder moment ook bepaalde zorgverleners uitsluiten van de toestemming.

³ Met derden worden andere zorgverleners bedoeld die een behandelrelatie hebben met de patiënt en andere personen zoals een familielid, gezinslid, echtgenoot of andere vertegenwoordiger van de patiënt

Daarom wordt aangeraden om bij iedere nieuwe situatie in de zorgverlening de toestemming van de patiënt te verifiëren.

Vastleggen van de toestemming of het bezwaar

Schriftelijke toestemming is niet wettelijk vereist en in de meeste gevallen ook niet praktisch.

Als het informeren van de patiënt en het verkrijgen van toestemming een vaststaande procedure is van een zorgverlener of zorgaanbieder en vastgelegd in een protocol, dan mag men aannemen dat iedere patiënt op deze wijze toestemming verleent. De patiënt hoeft dus geen schriftelijke verklaring te tekenen. Maakt de patiënt bezwaar tegen het overdragen van gegevens dan wordt dit wel schriftelijk vastgelegd door middel van een door de patiënt ondertekende verklaring.

Ook het opheffen van een bezwaar gebeurt schriftelijk en wordt vastgelegd in het dossier van de patiënt.

Spoed en noodsituaties

Bij spoed- en noodgevallen mag de toestemming van de patiënt worden verondersteld indien de patiënt op dat moment zelf geen toestemming kan geven, er niemand anders namens de patiënt toestemming kan geven en de gegevens noodzakelijk zijn voor het verlenen van acute zorg (om ernstig nadeel voor de patiënt te voorkomen). Zo mogelijk wordt de patiënt of diens vertegenwoordiger achteraf geïnformeerd over het verstrekken / verkrijgen van de gegevens.

Het informeren van de patiënt

- Iedere zorgverlener informeert de patiënt persoonlijk over het verwerken van zelf of van andere zorgverleners verkregen gegevens in zijn medicatiedossier en de mogelijkheid om (medicatie)gegevens door te geven aan andere zorgverleners waarmee patiënt een behandelingsovereenkomst heeft.
- Persoonlijk informeren is mondeling informeren of via een persoonlijk aan de patiënt geadresseerde brief. De informatie kan worden ondersteund met een informatiefolder of -brief, waarin duidelijk wordt aangegeven dat de patiënt een mogelijkheid heeft om bezwaar te maken.
- Het informeren via een folder, een artikel in de apotheekkrant, op de website, een mededeling via de lichtkrant in de apotheek, etc. zonder dat de patiënt persoonlijk wordt geïnformeerd is onvoldoende.
- De patiënt moet gewezen worden op zijn eigen rol, plichten en rechten.
- De zorgverlener informeert de patiënt over de mogelijkheid om bezwaar te maken tegen de overdracht van gegevens. Hierbij wordt gewezen op de gevaren van het niet beschikbaar zijn van medicatiegegevens met betrekking tot medicatieveiligheid.
- Toestemming of bezwaar worden vastgelegd in het dossier.

- Nieuwe patiënten worden geïnformeerd tijdens een intakegesprek. Leg uit hoe de apotheek werkt, waarom er gegevens opgeslagen worden in de computer en wie er bij deze gegevens kunnen komen en er mee kunnen werken.
- Zorgverleners die al een langdurige behandelrelatie hebben met de patiënt en geen duidelijke toestemming hebben gevraagd dienen de patiënt alsnog (schriftelijk) te informeren over het overdragen van gegevens en de vereiste toestemming⁴.

Het bezwaar van de patiënt

Indien een patiënt bezwaar maakt tegen het doorgeven van zijn gegevens aan andere zorgverleners of zorgaanbieders, dan wijst de zorgverlener de patiënt op de verplichting dat hij er zelf voor dient te zorgen dat iedere zorgverlener die aan hem zorg verleent, door de patiënt persoonlijk op de hoogte wordt gebracht van zijn actuele medicatieoverzicht.

Heeft de patiënt bezwaar aangetekend tegen het doorgeven van gegevens, dan mogen gegevens niet worden doorgegeven tenzij de patiënt hiervoor zelf expliciet toestemming geeft.

Het ontvangen van gefaxte gegevens

Het is algemeen gebruikelijk dat de apotheek de gevraagde gegevens per fax verzendt. Hierbij is het van belang dat de gegevens aan de andere kant direct door een hiertoe geautoriseerde persoon worden ontvangen. Het is niet de bedoeling dat de gegevens naar een (algemeen) faxnummer worden gefaxt met het risico dat de gegevens hier een tijd liggen en dat onbevoegden kennis kunnen nemen van de gegevens (fax staat bijvoorbeeld bij de algemene administratie van het ziekenhuis en iedereen die daar werkt kan de gegevens inzien).

Om deze problemen te voorkomen is het ook mogelijk dat de patiënt zelf de gegevens ophaalt in de openbare apotheek en meeneemt naar het ziekenhuis (of andersom bij ontslag). Dit is echter alleen mogelijk als de patiënt nog mobiel is of wanneer iemand anders de gegevens op kan halen voor de patiënt. Is een opname ruim van tevoren gepland dan is het ook mogelijk dat de openbare apotheek de gegevens per post verzendt.

De zorgverlener legt vast hoe op regelmatige basis wordt gecontroleerd wie gegevens heeft opgevraagd en aan wie gegevens zijn verstrekt. Dit is een achteraf controle op mogelijk oneigenlijk gebruik van de gegevens.

⁴ Toestemming van de patiënt kan worden afgeleid uit het feit dat er geen duidelijk bezwaar is gemaakt maar een patiënt die niet is geïnformeerd heeft ook geen kans gehad om bezwaar te maken.

Aandachtspunten voor het overdragen van medicatiegegevens

- De zorgverlener heeft een privacyreglement of protocol waarin is opgenomen aan wie en hoe gegevens worden uitgewisseld.
- Informeer de medewerkers over het belang van het verkrijgen van toestemming. Zorg voor een duidelijk protocol voor het vragen van toestemming.
- Gebruik bij papieren overdracht het protocol Overdracht medicatiegegevens aan derden zodat aan de patiënt kan worden aangetoond aan wie gegevens zijn verstrekt. Zorg bij elektronische gegevensuitwisseling dat de toegang tot de gegevens wordt gelogd.
- Controleer de log-gegevens op regelmatige basis op eventueel misbruik.

Samenvatting

- Hoofdregel is dat er geen gegevens van de patiënt aan derden mogen worden verstrekt zonder toestemming van de patiënt.
- Voor het mogen overdragen van gegevens of het elektronisch toegang verlenen tot gegevens moet er toestemming zijn van de patiënt.
- De patiënt moet persoonlijk worden geïnformeerd over het overdragen van gegevens.
- De patiënt heeft ten alle tijde de mogelijkheid om schriftelijk bezwaar aan te tekenen en kan dit te allen tijde weer opheffen.
- Indien een patiënt bezwaar maakt tegen het doorgeven van zijn gegevens, dan wijst de zorgverlener de patiënt op de verplichting dat hij er zelf voor dient te zorgen dat iedere zorgverlener die aan hem zorg verleent, door de patiënt persoonlijk op de hoogte wordt gebracht van zijn actuele medicatieoverzicht.
- Heeft de patiënt bezwaar aangetekend tegen het doorgeven van gegevens, dan mogen gegevens niet worden doorgegeven tenzij de patiënt hiervoor zelf expliciet toestemming geeft.
- In een spoedeisende situatie moet de zorgverlener beslissen of het doorgeven van gegevens zonder toestemming van de patiënt in dit geval verantwoord is. De toestemming wordt alsnog achteraf geregeld. Er mag niet te snel en lichtvaardig worden uitgegaan van een noodsituatie.
- De toestemming van de patiënt wordt vastgelegd in het apothekdossier zodat patiënt niet bij ieder bezoek opnieuw toestemming hoeft te geven.
- Toestemming hoeft niet schriftelijk te zijn tenzij de patiënt hier zelf uitdrukkelijk om verzoekt.